

Bizalom a gazdaságban, a gyógyításban és az oktatásban

IV. Szaketikák Nemzetközi Konferencia Pécsen

Bizalom címmel 2009. november 12-13-án került sor a IV. Szaketikák Nemzetközi Konferenciára Pécsen, a Séta-téren, a Cella Septichorában, az ókeresztény sírkamráknál. A rendezvényt a Pécsi Tudományegyetem és az egyetem Bölcsészettudományi Kara támogatásával az ETHOSZ Tudományos Egyesület szervezte. A konferencia rendezőinek célja – az elmúlt évek Szaketikák konferenciáihoz hasonlóan – fórum teremtése a különböző szakterületek képviselői számára. Az eszmecsereken lehetőséget kaptak a bizalom körüli problémák elemzésére a hazai és külföldi kutatók, gyakorlati szakemberek, orvosok, közgazdászok, tanárok.

A konferencia főszervezője, *Dr. Bertók Rózsa* nyitóelőadásában azt hangsúlyozta, hogy a hétköznapi életben történő eligazodáshoz csakis az interdiszciplináris szemlélet segíthet hozzá. Előadásában John Locke életművén keresztül bizonyította, miként fonódik össze egyetlen ember gondolkodásában és életvitelében az elmélet és a gyakorlat, akár olyan eltérő szakterületeket tekintve is, mint a gazdaság, az orvoslás, vagy épp a pedagógia. A konferencia programjának összeállítása az említett szakterületi etikák tematikáját követte.

A konferencia első napja *A bizalom elméleti problémái* című szekcióval indult. *Dr. V. Gilbert Edit*, a Pécsi Tudományegyetem Modern Irodalomtörténeti és Irodalomelméleti Tanszékének oktatója *Bizalom a világrendben* című előadásában irodalmi példákon keresztül mutatott rá az ember bizalom iránti igényére, a bizalom tűnékenységére és jelen-

tőségére. *Bulgakov*, valamint *Ljudmila Ulickaja* életműve szolgált alapul az előadónak, hogy illusztrálja: "mindennek meg kellett történni, meg kellett tapasztalni a rosszat is, a bajt és a nehézséget". A téma kapcsán nem csak az egyénbe vetett bizalomról szólt, hanem a világrend iránti bizalomról is. Előadását azzal zárta, bízik abban, hogy az élet maga fogja helyreállítani a szétzüllött kapcsolatokat, a megromlott viszonyokat.

Tóth I. János, a Szegedi Tudományegyetem Filozófia Tanszékének tanára *A bizalom játékelméleti vonatkozásai* című előadásában az ún. szimultán játékokról szólt. Olyan játékokat elemzett, amelyekben a játékosok úgy hoznak egymástól függetlenül döntéseket, hogy nincsenek tisztában a másik játékos szándékaival. Azt vizsgálta, hogy ezekben a játékokban miként mutatkozik meg a bizalom, és annak milyen befolyása van a döntési mechanizmusokra. Előadásában a szerző hétköznapi példákkal színesítette elméleti levezetéseit. Amikor például a tömegközlekedési eszközökön bliccelünk, akkor ez kihat a közösség hosszú távú érdekeire is.

Szászné Molnár Zsuzsanna, a salgótarjáni Bolyai János Gimnázium tanára *Mi is a bizalom? A bizalom fogalmának pszichológiai-filozófiai megközelítése* címmel tartott előadást. A fogalom meghatározásához interdiszciplináris megközelítést javasolt. A személyiségpszichológia és a társadalomfilozófia fogalmkészletét használva világított rá a bizalom jelentőségére mind az egyén életútja, mind a közösség szempontjából.

Kmeczkó Szilárd, a debreceni Kölcsey Ferenc Református Tanítóképző Főiskola oktatója *A bizalom jelentősége* *Polányi*

Mihály gondolkodásában címmel tartott előadást. Polányi gondolkodásában a bizalom jelenségét ott fedezte fel, amikor a filozófus az egyedi nyelven kifejtett ismeretelméletéből kiindulva a tudományos élet felé fordul, amelyet közösségként fog fel.

Nemesi Nikoletta, a Pécsi Tudományegyetem Filozófia Doktori Iskola hallgatójának elméleti okfejtése: *Néhány felvetés Lehrer Self-Trust című műve kapcsán*. „Keith Lehrer Self-Trust című könyvében kísérletet tesz a karteziánizmus meghaladására: amellet, hogy az önbizalom szekvenciáját kiterjeszti a másokba vetett bizalomra, Dennett-tel egyetértve tagadja, hogy homunculus létezne az agyban; formálisan identikus módszert javasol az egyéni és a társadalmi konszenzus elérésére; a zárókőstruktúra analógiáját az egyéni és a társadalmi elmére egyaránt érvényesnek tartja; »én« és csoport kapcsolatát a »tükröződés« és az »internalizáció« fogalmaival jellemzi. Az autonómia tradicionális felfogásainak feminista kritikáit figyelembe véve az egyén társadalmi beágyazottságának elismerése üdvözlendő.”

Az első nap délutánján *A bizalom gazdasági vonatkozásai* című szekcióra került sor. A gazdasági válság kurrens témaköreit maga az élet aktualizálta. Ezen a konferencián az előadók arra hívták fel a figyelmet és arra hoztak példákat, hogy a negatív társadalmi jelenségek és a folyamatok a bizalmunkat is megtépázták és/vagy teljesen eltűntették.

A szigorúan csak gazdasági vonatkozású erkölcsi kérdésekre fókuszáló előadások előtt *Binder Richárd*, a Pécsi Tudományegyetem történelem szakos PhD-hallgatója beszélt egy hitevesztett időszakról Magyarországon, a *Teljes politikai bizalmatlanság a Rákosi-korszakban* címmel. Rámutatott arra is, hogy a történészek, a politológusok, vagy a filo-

zófusok eltérő jellemzést adnak ugyanarról az időszakról, hiszen eltérő nézőpontokról, eltérő lényegi pontokra koncentrálva tesznek megállapításokat. Vázolta ennek a korszaknak az előzményeit a jogrend, az állampárti terror, valamint a gazdasági és a kulturális rendszer összefüggéseiben. A bővebb háttérismeretek segítségével a fiatalok számára is érthetőbbé tette a magyar társadalmon belüli folyamatokat, és azt, hogy az aktuális bizalmi helyzet vagy bizalmatlansági háttér hogyan befolyásolta a történéseket.

Dr. Trautmann László, a Budapesti Corvinus Egyetem Közgazdaságtudományi Karának dékánja a *Tudomány – bizalom – vállalat* összefüggő kérdéseinek vizsgálata során kifejtette, hogy a hazai vállalatok nem tudják bizalmi hálózataikat felépíteni, és ezért nehezen alkalmazkodnak az új világrendhez. A bizalmi hálózat felépítése részben technikai kérdés, részben viszont annak hiánya a vállalatvezetők helytelen gondolkodására vezethető vissza. A technika megtanulható, a humán erőforrás azonban fejlesztésre szorul. Ehhez a foglalkoztatáspolitikának is csatlakoznia kell, ami nem csupán a munkaerő fizikai képességeiről, hanem a munkavállaló sajátos egyéni képességeinek az aktivizálásáról is szól.

Török Attila, budapesti közgazdász, a *Közbizalom és a közhatalom gyakorlásának morális dilemmái – különös tekintettel a gazdaságra* című előadásában megkülönböztette a magánemberek közti kapcsolatokat az intézményes kapcsolatoktól. A gazdasági élet folyamatainak értelmezéséhez definiálnia kellett az intézményes kereteket, mint a folyamatok jellegét meghatározó környezetet. Előadásában rámutatott a moralitás és a legalitás gyakran megmutató eltéréseire. Elméleti megállapításait olyan gyakorlati példákkal tette érthetőbbé, mint a parkolási rendszer működése, a köztulaj-

donban lévő vállalatok javadalmazási rendszere, a fekete és szürke gazdaság elleni keresztes hadjárat eseményei, vagy a vagyonvizsgálat nyújtotta lehetőségek kihasználása.

Dr. Kecskés András, a Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának oktatója a *Bizalmi vagyonkezelés, bizalmi válság* című előadásával a gazdasági válság teljesebb képéhez szolgáltat további információkkal. A pénzügyi folyamatokat a pénzintézetek hitelezési konstrukcióira koncentrálnak mutatta be és grafikonokkal tette látványossá. Előadásában elemezte, hogy milyen motivációk kelthetik életre a bizalmat a gazdasági életben. A bizalom természetét a befektetői bizalmon keresztül vizsgálta, amire pozitív hatással voltak az állami beavatkozások és a válságkezelő intézkedések.

Kia Golesorkhi, a Pécsi Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Karának oktatója angol nyelvű tanulmányában a bizalom és a szisztematikus piacorientáció viszonyát elemzi a magyar egészségügyben (System Market Orientation and Trust in the context of Hungarian Healthcare: A Comparative Study).

A konferencia első napjának délutánján került sor az orvosi szekcióra „*A bizalom jelentősége az orvoslásban*” címmel. Valamennyi előadás olyan gyakorlati kérdéseket vetett fel, amelyekkel nemcsak az egészségügyben dolgozók találkoznak nap mint nap, hanem az átlagember is betegként a saját bőrén tapasztalhatja.

Az első előadó *Dr. Kapocsi Erzsébet*, a Szegedi Tudományegyetem Általános Orvostudományi Kar Magatartástudományi Intézetének oktatója *A bizalom szerepe az orvoslásban* című előadásában elemezte a bizalmat, mint a professzió sajátosságát; a bizalom és a hivatás összefüggéseit; valamint a bizalom orvostikai szempontjait. A megrendült bizalom bizonyítékaként említette a jogi szabályozás erő-

sődését és az információigénnyel együtt növekvő bizalmi függőségeket az egészségügyben.

Pölöskei Eszter, *A bizalom kérdésének jogi vetületei az orvos-beteg kapcsolatban* című írásában összefüggésbe hozza a bizalom kérdéskörét a betegjogi védelemmel, illetve a szolgáltatók jogalkalmazási gyakorlatának egységességével. Mikor a betegek fogyasztókként vannak jelen a gyógyítás folyamatában, akkor sérelmeik kifejezése is a fogyasztó magatartásnak felel meg. A félreértések, a helytelen tájékoztatás, a szelektív emlékezet és a hozzáértés hiánya veszélyeztetik az orvos-beteg kapcsolat bizalmi alapját.

Dr. Bóta László, a nagyatádi kórház főorvosa *A bizalom és bizalmatlanság a gyógyítás gyakorlatában* címmel tartott előadást. Gyakorlati példákkal mutatott rá a bizalom jelentőségére az orvos-beteg kapcsolatban. A reláció működésének folyamatában először a beteg átadja a szenvedéseit, amit az orvos elvisel és semlegesít, majd hivatásánál fogva reményt és erőt sugároz vissza a páciens felé. Ebben az eseménysorban elengedhetetlen az orvosi titoktartás megléte, a beteg részéről az őszinteség, a hozzátartozók felől pedig a teljes bizalom az orvos szaktudása iránt. A szaktudás kapcsán szót ejtett még napjaink egyik legkurresebb kérdéséről, a H1N1 influenzajárvány megelőzését szolgáló védőoltás dilemmájáról. Előadásában rávilágított arra a hibára, amikor a szakmai tudást úgy írják felül egyéb érdekek, hogy a következmények mégis a szakmaiság területén mutatkoznak meg.

Dr. Bogár Lajos, a Pécsi Tudományegyetem Klinikai Központ Aneszteziológia és Intenzív Terápiás Intézetének egyetemi tanára *Bizalom az intenzív betegellátásban* címmel tartott előadást. Az intenzív terápiás osztály három szerepcsoportja – a beteg, a hozzátartozók és az

ellátó személyzet – közötti bizalmat vizsgálta. A bizalmi háromszög minden szereplőjénél külön elemezte az önbizalmat és a magabiztosságot is a vizsgált személy cselekedetei alapján.

Dr. Szolcsányi Tibor, a Pécsi Tudományegyetem Általános Orvosi Karának oktatója *A placebohatás orvostikai vonatkozásai* címmel tartott előadást. A jelenkori orvostudomány klinikai vizsgálatain mutatta be a placebo jelenségét. A placebohatás működése erkölcsileg rengeteg problémát vetett és vet fel, ami megrendíti az orvos-beteg kapcsolat bizalmi alapját, valamint elméleti filozófiai-etikai megfontolásokat is igényel.

A konferencia második napjának központi témája *A bizalom szerepe a nevelésben* volt. Az első előadást a komáromi Selye János Egyetemről *Dr. Strédl Terézia* tartotta *Empátiaszint a pedagógushallgatóknál* címmel. Az empátia fogalmának és az empatikus ember tulajdonságainak meghatározása után az előadó felhívta a figyelmet arra, hogy alapvető tanári kulcskompetenciáról van szó. Ennek fényében a Selye János Egyetemen a felvételi vizsgák részeként empátiamérést is végeztek, amit 4 év múlva a már végzős hallgatóknál is megismételtek. Az így kapott eredményeket összehasonlítva a következőket sikerült megállapítaniuk: magasabb empátiaértékkel bírnak a végzős diákok; az óvópedagógus-tanító szakos hallgatók, mint a tanár szakosok; a keleti régiókban élők és a gimnáziumból érkezők. Az előadó arra is kitért, hogy a legalacsonyabb empátiaérték mindkét vizsgált évben lánynál volt mérhető, holott a szakirodalom szerint a nők magasabb empátiaértékkel bírnak, mint a férfiak.

Dr. Horváth Ágnes, a Kecskeméti Főiskola oktatója *Hol tanuljuk a személyes kapcsolatokat? Társas kompetenciák egy vizsgálat tükrében* című előadásában előbb a bizalom fogalmát és annak

különböző oktatási dokumentumokban való megjelenését járta körül, majd a következő kérdésekre kereste a választ: mi-
kor, hol, kinek a közreműködésével alakul ki és fejlődik a diákokba vetett bizalom; tanítjuk-e, s ha igen, akkor tudatos-e ez a cselekvés; szükség van-e „bizalomépítésre” egyáltalán. A főiskolások körében végzett vizsgálat eredményeinek tükrében, valamint az ifjúságsegítő képzésben alkalmazott kompetencialista segítségével arra a megállapításra jutott, hogy a fiatalok értékrendje a bizalomra alapozott értékeket preferálja, illetve a szakmai felkészítés elengedhetetlen része a bizalom elvét követő kompetenciák fejlesztése.

A bizalom kérdéskörét boncolgatta *Dr. Orbán Józsefné*, a Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Tanárképző Intézetének oktatója is, *Az együttműködő (kooperatív) tanulás szerepe a bizalom erősítésében* című előadásában. Előbb az együttműködésen alapuló tanulás előnyeire hívta fel a figyelmet, majd rátért megvalósulásának alapvető feltételére: a bizalomra. Ismertette azokat az alapvető tényezőket, amelyek a bizalom kialakulásához és az együttműködéshez szükségesek. A kooperáció eredményei mellett azonban felhívta a bizalomhiányra is a figyelmet. A bizalmatlanság ugyanis kommunikációhiányt, bezárkózást, elszigetelődést, együttműködési képtelenséget, intoleranciát eredményez.

Dr. Büttneré Bódy Ágnes, a nagyatádi Ady Endre Gimnázium és Szakközépiscola igazgatója *A különbségek figyelembevétele a tanításban – Egy európai projekt margójára* című előadásában előbb az általa vezetett intézményben az elmúlt tíz évben bekövetkezett radikális változásokról, megújulásról, majd a FOEVEN által szervezett "EDE" (Eduquer par la diversité en Europe) projektről számolt be. A 3 éves projektben (2006–2009), amelynek kulcsfogalma a különbözőség volt, 8

ország vett részt. A különbözőség itt változatosságot, sokszínűséget, sokféleséget, gazdagságot jelent. A projekt általános bemutatása után az egyes országokban való megvalósulásról is értesülhettek a hallgatók.

A bizalomnak a kisebbségi és többségi eltérő értelmezése és ennek kutatással való alátámasztása mellett nagy értéke *Laki Ildikó*, az MTA Szociológiai Kutatóintézet munkatársának tanulmányában az az idézet, amely a mottója lehet tulajdonképpen az egész konferenciának is. „Ha egy olyan társadalomban élsz, ahol az emberek nem szerelnek zárat az ajtókra, az még nem jelenti azt, hogy bemehetsz és ellophatod a dolgaikat, csak azért, mert megteheted.” (Anton Corbijn)

Az előadások után lehetőség nyílt diskurzusra, a felvetett problémák megvitatására. Ezt követően a második szakaszt *Dr. Bence Erika*, az Újvidéki Egyetem Bölcsészettudományi Kar Magyar Nyelv és Irodalom Tanszékének oktatója nyitotta meg A gyermeki perspektíva és beszédmód a(z) (gyermek)irodalomban /oktatásban című előadásával. Előbb a gyermekirodalom jelenségének problémáját vetette fel, ugyanis felhívta a figyelmet arra, hogy vitathatóak fogalmi attribútumai, létezésének formái és kvalitása is, majd pedig a szövegválogatás igencsak időszerű kérdéséről számolt be. Vitába szállt a gyermekirodalomról és az oktatásról szóló idejétmúlt és felületes elképzelésekkel, majd felhívta a figyelmet arra, hogy ki kell utasítani az oktatásból azt a megközelítésmódot, amely alábecsüli a gyermeket. Gondoljunk csak a „nem gyerekeknek való” és a „gyerekek ezt nem értik” álláspontra.

Ezt követően *Petrik Emese* (Újvidéki Egyetem Bölcsészettudományi Kar, doktorandus iskola) tartott előadást *Körbejáróm önMAGam*, *Weöres Sándor gyermekverseinek szubjektumszemlélete*

címmel. Az „egyen”, az „egyed” és az „önmagam” alapfogalmak tisztázása után került sor a versekben megmutatkozó szerepkörök jellemzésére. Zenei és képzőművészeti alkotások illusztrálták az előadást, amelynek központjában a férfi és a női jellegek megkülönböztetése állt. Példákat hallhattunk *Weöres Sándor* verseiből a nemi szerepekhez köthető szimbólumokról.

A második szakaszt *Fébert Zsófia*, magyar-történelem szakos középiskolai tanár zárta *Rémálomba ringató mesék – Gyermekeinket fenyegető erőszak a mesékben* című előadásával. Az elmúlt két évtizedben jelentős mennyiségi javulás következett be a médiában és a könyvpiacra, ami természetesen a gyermekeknek szánt műsorok és könyvek terén is megmutatkozott. Az erőszakos tartalmak közvetítése nem számít manapság újdonságnak, de az előadó felhívta a figyelmet arra, hogy mégis lépni kell, hiszen már a mesekönyvek világába is begyűrűztek ezek. Nem a klasszikus mesékben megjelenő erőszakos cselekedetekről van szó – hiszen azok feldolgozása a gyermek megfelelő lelki fejlődéséhez szükséges –, hanem ezek illusztrálása okozhat lelki sérüléseket. Ennek talán legmarkánsabb példája a *Kékszakállú herceg* történetet feldolgozó mesekönyv, amelyben a halott feleségek véres hullái lógnak a padláson. Az előadó arra is rávilágított, hogy a mai modern mesék nem hordozzák a műfaji kritériumokat, s laposabbnál laposabb, olykor pedig kifejezetten értelmetlen történetek is bekerülhetnek a mesekönyvekbe.

A diskurzus után a konferencia záró szakaszát *Farkas Szilárd*, a Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Filozófia Doktori Iskolájának hallgatója, egy kaposvári középiskola tanára kezdte. Előadásának címe *Bizalmatlanság a közoktatásban – Problémák, okok, következmények* volt. A bizalmatlanság társa-

dalmi jelenségét az előadó az iskolán belül vizsgálta olyan fogalmak mentén, mint az önbizalom, a kompetencia, a tolerancia, a hitelesség, a pedagógusszerepek, az empátia és az etika. A bizalomvesztés általános jelensége így az iskolában is tetten érhető, a tanár-diák viszonyban már megfigyelhető. Az előadó kitért ennek negatív hatásaira, de arra is felhívta a figyelmet, hogy lehet tenni a bizalmatlanság ellen, helyre lehet állítani a bizalom légkörét.

Dr. Josip Ivanovic, (Eszéki Tudományegyetem, Tanítóképző Kar) *A bizalom a nevelő és nevelt közötti viszony alapfeltétele* című tanulmányában a témával kapcsolatos megkövesedett paradigmák elévülését fejtegeti. A mai, új helyzetben a tanulási folyamat résztvevői egyenrangúak, a kapcsolatuk partneri. Együttműködésük és közös fáradozásuk csak bizalomra épülhet.

Wirth Gabriella, a Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának hallgatója a *Bizalom az iskolában – Esettanulmányok* című előadásában konkrét eseteket tárt elénk, amelyek a bizalommal való visszaélés kategóriáját testesítik meg. Ezeket az eseteket a tanár és a diák viszonyában vizsgálta. A tanári kódexek „előírásai”, a tanárokkal szembeni elvárások, valamint a tanárok saját elképzelései sem valósulnak meg legtöbbször az iskolai gyakorlatban. Ennek kapcsán hívta fel a figyelmet a tanári titoktartás következményeire, valamint arra, miként lehetne hasznosítani az esettanulmányokat a tanárképzésben.

Ezt követően *Bécsi Zsófia*, a Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Filozófia Doktori Iskola hallgatója *A bizalmatlansági hálózat az iskolában* című előadásában rávilágított arra, hogy az az ideális állapot, amely a tanár, a diák és a szülő közötti bizalmi kapcsolat meglétét jelenti, a mai Magyarországon nagyon ritka. Az a bizalmi hálózat, ami az iskolai élet

szereplői között az egymásrautaltságból is következne, eltűnni látszik, átadva helyét a bizalmatlansági hálózatnak. A diákok között végzett felmérés során világossá vált, hogy a diákok a tanár személyét nem egy egységként kezelik, ugyanis különválasztják a szakmaiság iránti és az emberség iránti bizalmat.

Galambos Attila, a Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar hallgatója az *Autonómiára és szabadságra nevelés – A globális problémák iránti érzékenyítés a közoktatásban* című előadásában a „globális nevelés” fontosságára hívta fel a hallgatók figyelmét. Ennek célja a fiatalok felkészítése a globalizációs folyamatok hatásaira, hogy érzékenynyé váljanak a világban megjelenő és feldolgozható problémák iránt, s hogy részt vegyenek azok megoldásában. A hallgatóság olyan terepmunkák eredményeivel ismerkedhetett meg, amelyek a diákok szegénységhez, illetve annak megszüntetéséhez fűződő viszonyát, hozzáállásukat tárta fel.

A konferencia záró előadását *Krajnik Szabolcs*, a Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Filozófia Doktori Iskola hallgatója, a Kaposvári Egyetem Művészeti Karának oktatója *Bizalom a felsőoktatásban, bizalom a gépekben* címmel tartott előadást. Mint az elektronikus ábrázolás szak tanára hallgatóinak egy csoportját vizsgálta a bizalommal kapcsolatban. Elemezte a tanulók iskolaválasztáshoz kötődő bizalmi típusait az előképzettség és a szakmai érdeklődés szempontjából. Az intézménybe fektetett bizalom mennyire befolyásolta pályaválasztásukat és pályaeorientációjukat, mennyire érintette meg őket az oktatókkal, tárgyakkal kapcsolatos bizalmi szint, egészen odáig, hogy van-e a hallgatóknak bizalmuk saját magukban, a gépekben és a programokban, amelyekkel dolgoznak.